

Sárréti Gergely

A társadalmat átalakító művészet

Cittadellarte. Teilen und verändern*

📍 **Kunsthau Graz**

📅 **2012. szeptember 29 – 2013. január 20.**

A MICHELANGELO PISTOLETTO által 1994-ben megalkotott *Progetto Arte* (Project Art) azon a tézisen alapul, hogy a művészet az emberi gondolkodás legérzékenyebb és legteljesebb kifejeződése. Eljött az idő a művészek számára, hogy felelősséget vállaljanak az összes emberi tevékenységért, a gazdaságtól a politikáig, a tudománytól a vallásig, az oktatástól a viselkedésig – egyszerűen minden olyan dologért, ahol közös fonalak alakítják a társadalmi szerkezetet.¹

A *Progetto Arte* kiáltványa szerint a művészetnek felelőssége van a társadalmi rendszerek átalakításában, és ez egyben az ugyancsak Pistoletto nevéhez fűződő *Cittadellarte* alapvető javaslata is. A kutatóbázis egy centrifugális és centripetális erő központjaként működik, a kreativitás és az akció hatalmas mágneseként, amely különböző művészeti formákat tár a társadalom elé. Tevékenységük célja, hogy a művészet tettekészen jelenjen meg a civil társadalom minden területén, felelősségteljesen forduljon korunk mélyreható változásai felé.

A *Cittadellarte* nyitott, kreatív és participatív hálózat, melynek célja „a művészet és az élet közötti közvetlen kapcsolat megteremtése”, a fenntarthatóság,

¹ Részlet a „*Progetto Arte*” című kiáltványból. http://www.cittadellarte.it/userfiles/file/materiali/pdf/the_progetto_arte_manifesto.pdf

MICHELANGELO PISTOLETTO

The Third Paradise

© Fotó: UMJ / N. Lackner, Kunsthau Graz, BIX-Fassade, 2012

az erőforrások gondos felhasználásának alapelvein keresztül. Az 1998-ban a Torino melletti Biellában – Michelangelo Pistoletto szülővárosában – a művész által alapított művészeti város ötlete abból az elgondolásból eredt, hogy a művészeti stratégiák által a világ egy jobb és jelentőségteljesebb helyé válhat a globális változások közepette. Filarete – a városi utópia atyjaként ismert firenzei szobrász és építész – már a 15. században megálmodta a várostervezésen alapuló ideális életteret. A *Trattato d'architettura* (Értekezés az építészetéről) című művében nem csak a szerkezeteket, utakat és épülettípusokat, hanem egy szabályzatot is megalkotott abból a célból, hogy megalkossa az építészet és az általános együttélés harmonikus organizmusát. Más szóval, egy ideális város terve nem csak a funkcionális infrastruktúrát kell, hogy tartalmazza, hanem magát a társadalmat is a rendszer részeként.

A *Cittadellarte* szó többjelentésű: a *cittadella* (fellegvár) olyan terület, ahol a művészet erősen védelmezett; a *città* (város) pedig mai világunk interrelációs összetettségével és nyitott ideáival van összefüggésben. A „művészet városa” egy nagy laboratóriumként jellemezhető, amely a kreatív energia generátora, és amely ellenőrzetlen folyamatokat indít el a kultúrában, a termelésben, a gazdaságban és a politikában. Pistoletto leírása szerint a *Cittadellarte* kezd-

* A kiállítás a Kunsthau Graz és a *Cittadellarte* együttműködésével, a Steirischer Herbst programjaként valósult meg. Kurátorok: KATRIN BUCHER TRANTOW, JUAN ESTEBAN SANDOVAL. Társ-kurátorok: KATIA HUEMER, PAOLO NALDINI.

A Cittadellarte megnyitása
© Fotó: UMJ / N. Lackner

Részlet a kiállításról
© Fotó: UMJ / N. Lackner

A Cittadellarte megnyitóját
© Fotó: UMJ / N. Lackner

tekben egy két részre osztott primer sejttagként jött létre, amely azóta folyamatosan osztódik és további atommagok kozmoszait generálja, melyek között mágneses térerek és gravitációs mezők jönnek létre. A természet strukturált rendszereit reprodukálja biológiai és kozmikus értelemben. A Cittadellarte ezeknek a sejteknek és magoknak az egésze, amelyek a társadalom mintájára vannak elrendezve és elnevezve.² Közös nevük az Uffizi, offices, azaz „irodák”, amely különböző tevékenységekkel rendelkező hivatalokat foglal magában, és a városi operatív struktúra szerves részeként működik. Az Uffizi alapvető feladata, hogy „inspiráljon és felelősségteljes változást hozzon létre a társadalomban kreatív ötletek és projektek megvalósítása révén”. Mindegyik iroda külön létesítményekkel rendelkezik a művészet, az oktatás, az ökológia, a politika, a gazdaság, a spirituális szükségletek, a gyártás, a táplálkozás, a kommunikáció, az építészeti és a divat területén.

A művészet terjesztése

1967-ben Michelangelo Pistolettot, a fiatal és ismert festőt felkérték, hogy rendezzen egy önálló kiállítást a torinói Sperone galériában. Egy egyedülálló ötlettel állt elő: ahelyett, hogy a saját képeit állította volna ki (hogy felkeltse a lehetséges vevők érdeklődését), egy mérföldkövet tett le az adott év megjelölésével (*Pietra miliare*, 1967). Ezzel egy új korszakot hirdetett meg – a művészet terjesztésének korát. A kiállítótér klasszikus értelmezését leromboló felhívás mellett a kiállítás látogatóit nem csak a saját, hanem művészbarátai műveinek megtekintésére is invitálta.

Az 1967-es év egy új korszak kezdetét jelentette munkásságában: a közösségi periódus kezdetét. Pistoletto a kollektív, részvételen alapuló művészet iránt kötelezte el magát, egyrészt saját tükrös objektjeivel, másrészt kollektív projektek bemutatásával (elsőként a Zoo csoporttal, később a *Cittadellarte*

megalapításával 1998-ban). A művészet beszivárog a médiába, s így közvetlen és aktív módon beleírja magát a társadalomba. A kölcsönösségen alapuló művészeti hálózat párhuzamosan fejlődött saját műveivel és válaszul szolgált a globális politikai zűrzavarra is. Nem az ún. Elfoglaló mozgalom³ volt az első eset, amikor a művészek rávilágítottak alkotásaik politikai lehetőségeire. A művészetnek mindig volt politikai aspektusa: az aktuális társadalmi eseményeket mindig is kritizálták és kommentálták a művészek, az egyiptomi piramisoktól Giotto padovai freskóin keresztül Pamela Rosenkrantz feminista intervenciójáig. A műalkotások állást foglaltak és ezt követelték meg közönségüktől is; felvilágosításra törekedtek és új gondolkodásmódra sarkalltak. Ez igaz a 20. századra is: a futurista kiáltványtól Joseph Beuys híres tölgyfáin át egészen Ai Weiwei müncheni *Remembering* installációjáig (2009): ezek a munkák – politikai és társadalmi küldetésstudattal – a szűk belső körön kívüli közönséghez is elértek. Ugyanakkor a hetvenes

³ Nemzetközi tiltakozó mozgalom a gazdasági és a társadalmi egyenlőtlenség ellen. Elsődleges célja, hogy a gazdasági szerkezetet és a hatalmi viszonyokat társadalmi szinten igazságosabbá tegye. Az első Occupy tiltakozás az „Occupy Wall Street” (Foglaljuk el a Wall Street-et) néven kezdődött 2011. szeptember 17-én a New York-i Zuccotti parkban. http://en.wikipedia.org/wiki/Occupy_movement, <http://occupywallst.org/>

² <http://www.philamuseum.org/exhibitions/414.html?page=2>

Részlet a kiállításról
© Fotó: UMJ / N. Lackner

évektől kezdődően egyes médiumok egyre jelentéktelebbé váltak és sokszor teljesen figyelmen kívül maradtak.

Az olyan fogalmak, mint az *art activism* (művészeti aktivizmus) vagy a *social impact of art* (a művészet társadalmi hatása) a művészet területének újrafogalmazását sejtetik. Ez az aktív átalakítás szolgálatába állítja a termelést és a művészi tevékenységet. PEDRO REYES *Palas por Pistolas* (2008) című munkájában 1527 pisztolyt gyűjtött össze a mexikói Culiacánban, megolvasztotta őket, majd ugyanannyi ást öntött belőlük, hogy végül a helyi lakosokkal együtt 1527 fát ültessen el.⁴ AI WEIWEI *Fairy tale* (2007) című projektje hasonló szimbolikus erővel bír. 1001 különböző korú kínai résztvevő kapott útlevelet és utazott Németországba 28 napra a *Documenta 12* szervezésével, hogy felfedhessék saját „tündérmeséiket”.⁵ A krízis és az egyidejű információtúlfeszítés idején úgy tűnik, a művészet kapta meg azt a szerepet, hogy figyelmünket a változásra irányítsa. Egyre több olyan művel szembesülünk, amely társadalmi tudatosságot követel és túllép a pusztá ábrázoláson. A legutóbbi biennálék, csakúgy, mint az idei *DOCUMENTA (13)* egy olyan művészeti terület megjelenésére mutatnak rá, mely politikai és társadalmi aktivitást követel és a társadalmat tekinti közvetítő közegének. Bárki, aki nyitott fülekkel és a társadalmi erejében vetett hittel tekint a művészetre, láthatja, hogy sok napjainkban dolgozó művész munkájához csatlakozhat szabadon. Ezek a műalkotások sürgető problémákkal foglalkoznak. Olyan társadalmi és politikai kötelezettségek felé fordítják figyelmüket, amelyek a kollektív feldolgozáson révén élő műalkotássá válnak.⁶

4 <http://pedroreyes.net/palaspistolos.php>

5 <http://www.artbook.com/blog-ai-weiwei-in-the-media.html>

6 Hivatkozás Paolo Naldini *The art of demopraxia* és Katrin Bucher Trantow *A city of socially-engaged art* című cikkére, mely a kiállítás *Book of Transformation* című katalógusában jelent meg.

A megosztó átalakítás

A Cittadellarte nyílt hálózat, mely egy művészeti kollektívaként kívánja ösztönözni a társadalmon belüli felelősségteljes változást.

A Grazban bemutatott *Sharing Transformation* erről a hálózatról szól, és a művészi interakció alapelveivel foglalkozik, ugyanakkor a közös művészi produkció lehetőségeivel kapcsolatos projekteket érintő kérdésekre koncentrálnak.

A „megosztó átalakítás” a társadalmi folyamatok átformálását támogatja. Mivel vándorprojekt, sokkal inkább értelmezhető résztvevői struktúraként, mint klasszikus kiállításként.

Az együttműködés koncepciója szorosan kapcsolódik a Stájer Ősz fesztiválhoz és annak *Art is Concrete* témájához.⁷

A fadeszkákból felépített environment-város kapcsolatot teremt a sokféle művészi nézőponttal és művészi kezdeményezéssel, ahol nem csak különálló projektek képviseltetik magukat, hanem az egész művészeti város, ahol szívesen fogadják a hozzájuk csatlakozó látogatókat. A kiállítás a kultúra által létrehozott, nyitott és fenntartható globális modell iránti vágyat tükrözi, és jól érzékelhető az állandó változások közepén álló utópisztikus

7 <http://www.steirischerherbst.at/2012/micro/english/index.php>

MICHELANGELO PISTOLETTO és JUAN ESTABAN SANDOVAL a ParaArtFormations elött
 © Fotó: UMJ / N. Lackner

MICHELANGELO PISTOLETTO
 Love Differences
 © Fotó: UMJ / N. Lackner

város metaforája is. A művészet foglalkozik a várossal, megfigyeli, reflektál rá és együttműködik a lakossággal. A projekt egyúttal megpróbálja a felelősségteljes művészi megosztás és átalakítás folyamatát is értelmezni, számos különböző összefüggésben fedi fel és ajánl stratégiákat az együttműködésre.

A grazi Kunsthaus épülete lehetővé teszi, hogy a rendezvény klasszikus kiállítási formát öltön, de alkalmas arra is, hogy a nézőközönség segítségével folyamatos átalakuláson essen át.

A CONSTRUCTLAB csapata, melynek tagjai különböző területekkel foglalkoznak, megalkotta a strukturális és folyamat-orientált, rugalmas építészetet (*KunstStadt*, 2012). Egy olyan várost építettek fel, ami támogatja az integrált részvételt és használatot, és amelynek fontos része az átalakítás. Ez a vibráló művészváros azokat a művészeti projekteket egyesíti, amelyek a kollektív részvételt tekintik céljuknak. Megvizsgálta a városi funkciókat és a következő terekre osztotta fel őket: fedett piac, mozi, kávézó, gyakorlati és oktatási terület. Az így létrejött, élettel teli városban megtalálhatóak az információs és hálózati pontok, melyek elismerik és elfogadják a város védelmező szerepét: egy átalakítható, átjárható menedékként tekintenek rá, ahol lehetőség nyílik különböző energiák találkozására.

Az esemény másik vendéglátója LEOPOLD CALICE, a bécsi tájtervező, aki főtéri konyhájában „főzi ki az urbánus tájat”, lehetőséget adva a látogatóknak, hogy újszerű perspektívából szemléljék a várost (*The Beholding Eye*, 2012). DAN PETERMAN a külvárosban építette fel az üvegházát. Peterman az *Experimental Station* művésze és megalapítója, a 90-es évek elejétől kezdve hoz létre társadalmilag fenntartható projekteket Chicago egyik negyedében. A stíriai kecskesajtból készített műve a látogatók passzív közreműködését használja a saját érlelése során (*Finishing Room*, 2012). Mellette találhatóak a dél-kínai művészeti galéria kerti pavilonjai, *Vitamin Creative Space* elnevezéssel. A *The Garden of Forking Paths* az autonóm termelési módszerek információinak cseréjéről szól. A név Borges azonos nevű elbeszélésére (magyarul: Az elágazó ösvények kertje) utal, amely hipertextként különböző szinteken értelmezhető, s nem csupán a világról való ismereteket írja le, hanem az univerzumról szólókat is. A Vitamin Creative Space ezt a hipertextet követi, egymásba szöve a különböző ismeretszálakat.

A Michelangelo Pistoletto által létrehozott *Love Difference* mozgalom egy olyan független szervezet, ami az interkulturális projektek és a nyílt hálózatok támogatását célozza meg. Pistoletto régóta használ tükröket ahhoz, hogy belevonja nézőit műalkotásaiba. A *Love Difference Table* a város központjában található, mintha egy, a kollektív transzformációs folyamatot bevezető párbeszéd része lenne. A Kunsthaus a Facebookon és a Twitteren keresztül szólítja meg a vendégeket, hogy vegyenek részt a projekteken, amely egyben felhívás is arra, hogy osszák meg gondolataikat a témáról, a helyről és az ott betöltött szerepükről. Az itt megszerzett információk egy kibővített, mégis személyes szemszögből tükrözhetők vissza. A külső szobában található, a multikulturalizmussal foglalkozó *Neons* kampány arra ösztönzi az embereket, hogy a különbözőséget számos eltérő színben és nyelven tapasztalják meg. Az *Evento* a Cittadellarte és Michelangelo Pistoletto által szervezett biennále volt 2011-ben, Bordeaux-ban. A rendezvény a városi környezetbe helyezett kortárs művészet bemutatásával foglalkozott. A résztvevő nagyszámú helyi és nemzetközi művész számára a város tíz nap leforgása alatt egy olyan multikulturális helyé vált, ahova Bordeaux lakosait meghívhatták, hogy aktívan csatlakozhassanak tevékenységükhöz. Mára ezeknek a projekteknél bizonyos része a városfejlesztés részévé vált (*The 'Chantier' of Shared Knowledge*, 2012).

A Cittadellartával és a Zenga Foundationnel együtt a VISIBLE olyan művészeti ágakat tüntet ki a Visible-díjjal, melyek saját intézményeiken kívül is hatással vannak a társadalomra. A művészeti csoport 2004 óta frissíti és újítja *Letteratura di svolta* nevű könyvtárát. A *Visible Library* olyan könyveket tartalmaz, melyekből a harminc legfontosabb, filozófiával és művészetelmélettel foglalkozó kiadványt a Cittadellarte művészei és kritikusai választottak ki. Most mindez a *Steirischer Herbst* fesztivál alatt a résztvevő művészek, tudósok és kurátorok által javasolt, társadalmilag elkötelezett projektekről szóló könyvek listájával egészül ki. A *Visible Cinema* válogatott videómunkákat mutat be,

melyekben a művészi produkció a társadalmi átalakulás részeként értelmezhető. A város bejárata mellett a CHIMURENGA író- és publicista csoport plakátja fogadja az érdeklődőket, amely együtt dolgozik egy Megaphon nevű utcai magazinnal. A kiállításon a Visible-lel együttműködésben egy pán-afrikai szervezésű költői aktivista szervezetként jelennek meg (*The Chronic*, 2012).

A város szélén elterülő erdő az egyiptomi GUDRAN interdiszciplináris szövetség sátrának ad otthont, akik a forradalom kitörése óta hozzák létre Alexandria utcáin párbeszédközpontú munkáikat. Évek óta próbálják megismertetni a művészi kreativitást a nagyközönséggel, de aktívak voltak az arab tavasz⁸ tiltakozásain is. A társadalmi felelősségvállalás szószólójaként, az utcára kivonulva tükrözik vissza a hétköznapi valóságot, felhasználva az aktuális politikai konfliktusok globális médiában használt szimbólumait. CLAUDIA BOSSE a képek, a helyek és a rögzült viselkedések valóságával foglalkozik. A privát tér publikus térbe való helyezésére szólít fel, valamint lehetővé teszi a hétköznapi gyakorlatok és paraméterek fizikai megtapasztalását (*Structures Of Circumstances*, 2012). A fenntartható gazdaság és a társadalom témája valamennyi műalkotásban megjelenik. Az kolumbiai Medellinből származó EL PUENTE LAB és a berlini PARAARTFORMATIONS (PUF) egy saját tervezésű teherszállító biciklivel állt elő a városi problémák enyhítése céljából. A grazi Rebikel kerékpárszerelő csoporttal együttműködésben, helyben gyártott teherszállító kerékpár a megavárosi tapasztalatokat próbálja más kontextusban értelmezni. A kiállítás után az újrahasznosítás és a fenntarthatóság elveinek megfelelően az építési anyagok és a teherbicikli újrahasznosításra kerül, vagy felhasználható lesz más projektekhez.

A *Sharing Transformation* bár kicsi, mégis nagy jelentőségű kiállítás az alkotás kollektív formáiról, maga is egy hálózat, amely magában foglalja a Cittadellarte és más autonóm szervezetek által kreált strukturákat. A Cittadellarte úttörő szerepet vállal egy új modell, a tartós együttműködésen alapuló művészeti és társadalmi tevékenység létrehozásában. Ily módon a Cittadellarte reflektál Pistoletto saját, a szemlélő bevonásán alapuló, hatvanas évekbeli munkáira, másrészt kibontja számunkra a művészet és a világ folyamatosan változó viszonyrendszerét is.

8 Az arab államokban kirobbant kormányellenes felkelések elnevezése; demonstrációk, tiltakozások és háborúk revolúciós hulláma, mely 2010. december 18-án kezdődött Tunéziában, „jázmínos forradalom” néven. http://en.wikipedia.org/wiki/Arab_Spring